ԱԿԱՆԱՎՈՐ ԱՐԱԲԱԳԵՏԸ

(Պրոֆեսոր Նիկոլայ Հովհաննիսյանի ծննդյան 80-ամյակի առթիվ)

Բոլորեց ականավոր գիտնական, արևելագետ, արաբագետ և միջազգայնագետ, ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի թղթակից անդամ, գիտության վաստակավոր գործիչ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Նիկոլայ Հովհաննիսյանի ծննդյան 80-ամյակը: Նա հայ արևելագիտության հիմնադիրներից և հիմնասյուներից մեկն է, միջազգային մեծ հեղինակություն վայելող ինքնատիպ գիտնական-հետազոտող, որի աշխատությունները ծանրակշիռ ներդրում են ոչ միայն հայ արևելագիտության, այլև ընդհանրապես ժամանակակից արևելագիտության բնագավառում: Շնորհիվ իր տեսական բարձր պատրաստվածության, լայն գիտելիքների և բազմաթիվ լեզուների իմացության, նա անգնահատելի ներդրում ունի հայ արևելագիտությունը միջազգային արևելագիտության բարձունքներին հասցնելու գործում, որի արդյունքում հայ արևելագիտությունն իր նվաճումներով դուրս է եկել նեղ ազգային շրջանակներից և ձեռք բերել միջազգային արժանի ճանաչում:

Պրոֆեսոր Ն. Հովհաննիսյանի գիտական գործունեությունը կես դարից ավելի սերտորեն կապված է ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի հետ, որի բազմամյա տնօրենն է եղել: Բացառիկ է նրա դերակատարումը հայ արևելագիտության գիտահետազոտական ուղղությունների ձևավորման և զարգացման գործում: Նա արաբագիտության հայկական դպրոցի հիմնադիրն է: Պրոֆ. Ն. Հովհաննիսյանը ինստիտուտի տնօրենի պաշտոնը զբաղեցրեց 1995 թվականից, երբ ինստիտուտը հայտնվել էր ծանր դրության մեջ: Նրա կարևոր ծառայություններից է, որ կարողացավ կարճ ժամանակամիջոցում ինստիտուտը դուրս բերել ստեղծված ծանր կացությունից, որը նոր վերելք ապրեց:

Լայն է պրոֆ. Ն Հովհաննիսյանի գիտական ուսումնասիրությունների տեսադաշտը: Արաբական երկրների պատմության, մերձավորարևելյան տարածաշրջանային, արտաքին քաղաքականության, գաղափարախոսության, քաղաքական իսլամի, հայ-արաբական, այդ թվում և միջպետական հարաբերությունների, բախումնաբանության, ցեղասպանագիտության հիմնախնդիրների ուսումնասիրություն, ահա նրա գիտական հետաքրքրությունների ոլորտը: Այդ հիմնախնդիրներին նվիրված նրա ուսումնասիրությունների թվաքանակն անցնում

է 450-ից, այդ թվում և տասնյակ մենագրական ուսումնասիրություններ: Նրա աշխատությունները հրատարակվել են բազմաթիվ եվրոպական, ամերիկյան և ասիական երկրներում՝ աշխարհի տարբեր լեզուներով: Երկար ժամանակ նրա գիտական հետազոտությունների կենտրոնում է եղել ազգային-ազատագրական շարժումների ուսումնասիրությունը, որ ամփոփված է նրա հրատարակած յոթ հատորներում: Լիբանանյան հայտնի պատմաբան Իբրահիմ Մուսթաֆան, բարձր գնահատելով այդ աշխատությունները, նշում է, որ «դրանք շատ կարևոր են յուրաքանչյուր մարտնչող առաջադեմ հեղափոխականի համար»: Ն. Հովհաննիսյանի այդ աշխատությունների անմիջական ազդեցության տակ Լիբանանում, Սիրիայում, Իրաքում, Հորդանանում և Եգիպտոսում գրվեցին նոր աշխատություններ, որոնց հիմքում ընկած են հայ գիտնականի հայեցակարգային տեսադրույթները:

Ն. Հովհաննիսյանի արաբագիտական ուսումնասիրությունների թագն ու պսակը կազմում է նրա «Արաբական երկրների պատմություն (VII դ. –2005 թ.)» քառահատոր կոթողային աշխատությունը, որն արժանացել է Հայաստանի Հանրապետության նախագահի մրցանակին: Բարձր գնահատականի է արժանի նաև Ն. Հովհաննիսյանի 1998 թ. անգլերեն լեզվով հրատարակված «Հայաստանի արտաքին քաղաքականությունը» մենագրությունը: Դա անկախ Հայաստանի արտաքին քաղաքականությանը նվիրված առաջին մասնագիտական հետազոտությունն էր, որտեղ լուսաբանվել են Հայաստանի արտաքին քաղաքականության հիմնադրույթները, Հայաստանի հարաբերությունները Ռուսաստանի, Թուրքիայի, Իրանի, արաբական երկրների, Ադրբեջանի, Վրաստանի և Իսրայելի հետ: Ն. Հովհաննիսյանի այդ աշխատության կարևորությունն ընդգծեց ԱՄՆ-ի նախկին պրեզիդենտ Ջիմի Քարտերի ազգային անվտանգության հարցերով նախկին խորհրդական, պրոֆեսոր Զբիգնև Բժեժինսկին, որը հեղինակին ուղարկած իր նամակում այդ գրքի մասին նշում է. «Դա վերաբերում է մի թեմայի, որի վերաբերյալ ես կարիք ունեմ ավելի շատ բան սովորելու: Դատելով Թբիլիսիում ունեցած մեր զրույցներից՝ ես հավատացած եմ, որ ես շատ օգուտ կքաղեմ»:

Մեծ է Ն. Հովհաննիսյանի վաստակը Հայոց ցեղասպանության պատմագիտական և քաղաքագիտական հետազոտության ոլորտում: Նա վերջերս ընթերցողի սեղանին դրեց բացառիկ նշանակություն ունեցող իր երկու նոր ինքնատիպ մենագրությունները՝ «Հայոց ցեղասպանություն: Հայասպանություն՝ ամենացեղասպան ցեղասպանություն. աշխարհի տասը լեզուներով՝ անգլերեն, ֆրանսերեն, ռուսերեն, գերմաներեն, թուրքերեն, ճապոներեն, հունգարերեն, հայերեն, արաբերեն և պարսկերեն», և «Արմենոցիդը ճանաչված ցեղասպանություն է»: Այդ գույգ մենագրություններն առաջացրին տարբեր երկրների ցեղասպանագետների, պետական, քաղաքական և կուսակցական գործիչների, օրենսդիրների աննախադեպ հետաքրքրությունը: 2010 թ. հունվարին Երևանի Թեքեյան մշակութային կենտրոնում, իսկ հունիսին ԱՄՆ-ի Հայ իրավաց խորհրդի կողմից Լոս Անջելեսում կազմակերպված այդ երկու արժեքավոր ուսումնասիրությունների հրապարակային քննարկումների մասնակիցները միակարծիք էին այն

հարցում, որ այդ գրքերը նոր երևույթ են, չունեն իրենց նախադեպերը և ծանր հարված են Հայոց ցեղասպանության ժխտման թուրքական քաղաքականությանը:

Ն. Հովհաննիսյանն իր կարևոր ներդրումն է բերել նաև արցախյան հիմնախնդրի գիտական ուսումնասիրության և լուծման ուղիների որոնումներում: Դրան նվիրված նրա մենագրական աշխատությունները հրատարակվել են Երևանում, ԱՄՆ-ում, Իտալիայում և Եգիպտոսում: Խոսքը հատկապես նրա «Ղարաբաղյան հիմնախնդիրը. Ազատության և անկախության փշե ճանապարհը» աշխատության մասին է:

Պրոֆեսոր Նիկոլայ Հովհաննիսյանին բնորոշ են նոր տեսադրույթների առաջքաշումը և հիմնավորումը: Նա 1982 թ. Համբուրգում գումարված Արևելագետների համաշխարհային XXXII կոնգրեսին ներկայացրեց արաբական երկրների անհամաչափ զարգացման իր նոր տեսադրույթը, որն արժանացավ մասնակիցների հավանությանը: Նա հեղինակն է միջարաբական հարաբերությունները միջազգային հարաբերությունների նոր տեսակ լինելու տեսադրույթի: Իսլամագետների միջազգային կոնֆերանսին նա ներկայացրեց «Իսլամի քաղաքականացման և քաղաքականության իսլամացման» իր բանաձևը, որը դարձավ գիտաժողովում քննարկված կենտրոնական հարցերից մեկը: Նա կողմնակիցն է այն տեսակետի, որ միջազգային հարաբերությունների կենտրոնը Եվրոպայից աստիճանաբար տեղափոխվում է Արևելք: Ն. Հովհաննիսյանի առաջարկությամբ և ՀՀ կառավարության որոշումով 2003 թ. ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի կազմում ստեղծվեց Արևելյան Ասիայի բաժին, որն ուսումնասիրում է Հնդկաստանի, Չինաստանի և Ճապոնիայի պատմությունն ու քաղաքականությունը և նրանց հետ Հայաստանի միջպետական հարաբերությունները: Դրա շնորհիվ ընդլայնվեց հայ արևելագիտության ուսումնասիրության դաշտը, որն այսօր ընդգրկում է Բոսֆորից մինչև Խաղաղ օվկիանոս: Պրոֆ. Ն. Հովհաննիսյանին իր մասնագետ գործընկերները համարում են «նոր գաղափարների գեներատոր»:

Ն. Հովհաննիսյանին, որն իր աշխատությունների շնորհիվ հայտնվել է միջազգային ճանաչում ունեցող մասնագետների առաջին շարքերում, հաճախ են արտասահմանյան գիտական կենտրոնները համատեղ աշխատանքի հրավիրում: Նրա անմիջական մասնակցությամբ 2007 թ. Կահիրեի համալսարանում բացվեց Հայագիտական հետազոտությունների կենտրոն: Բրիտանական ակադեմիայի հրավերով 1989 թ. գիտահետազոտական աշխատանքներ է իրականացրել Լոնդոնի և Օքսֆորդի համալսարաններում, շահելով Ֆուլբրայթի մրցանակ, 1993–1994 թթ. աշխատել է Ջորջ Վաշինգտոնի համալսարանում, իսկ 1995 թ.՝ Մերիլենդի համալսարանում և այլն:

Մեծ է Ն. Հովհաննիսյանի վաստակը հայ արևելագետների նոր սերնդի աճեցման և ձևավորման գործում: Նա եղել է մոտ 50 գիտաշխատողների գիտական ղեկավար: Նրա ղեկավարությամբ արևելագիտության ինստիտուտում գործող ԲՈՀ-ի «Համաշխարհային պատմություն» մասնագիտական խորհրդում պաշտպանվել են բազում ատենախոսություններ, այդ թվում և Լիբանանից, Սիրիայից,

Եգիպտոսից, Հորդանանից, ԱՄՆ-ից, Իրանից, Իտալիայից, Վրաստանից և այլն: Նա մասնակցել է միջազգային տարբեր գիտական ֆորումների, նրա նախաձեռնությամբ Հայաստանում գումարվել են մի շարք միջազգային գիտաժողովներ: Նա ակտիվորեն մասնակցել է Հայաստանի և նախկին Խորհրդային Միության հասարակական-քաղաքական կյանքին, եղել Սովետա-արաբական բարեկամական և մշակութային կապերի ասոցիացիայի վիցեպրեզիդենտ, Հայ-արաբական բարեկամության ընկերության նախագահ: ՀՀ նախագահի հրամանով 1999 թ. նշանակվել է Հայաստանում քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակի, իսկ 2003 թ.՝ Հայոց ցեղասպանության 90-ամյակի նշման պետական հանձնաժողովների անդամ: Հայաստանի և Եգիպտոսի միջև միջկառավարական համատեղ հանձնաժողովի անդամ է, Հայ-ատլանտյան ասոցիացիայի պրեզիդենտ և այլն: Նիկոլայ Հովհաննիսյանը Փարիզի, Նյու Յորքի, Մոսկվայի, Գերմանիայի, Սիրիայի և այլ ակադեմիաների ու գիտական ընկերությունների անդամ է: Պարգևատրվել է ՀՀ ԳԱԱ նախագահության գովեստագրով, «Բարեկամության բնագավառում ներդրումի համար» Պատվո նշանով, Մովսես Խորենացու մեդալով, Ֆրիտյոֆ Նանսենի հուշամեդալով, «Հայոց Մեծ Եղեռն» ոսկեզօծ մեդալով և այլն:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահության և հայագիտության ու հումանիտար գիտությունների բաժանմունքի անունից սրտանց շնորհավորում ենք Ձեզ ծննդյան 80-ամյակի կապակցությամբ, ցանկանում արևշատություն և հետագա գիտական բեղմնավոր գործունեություն:

ՌԱԴԻԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ
ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐՅԱՆ
«Ազգ», 01. X. 2010 թ.